

ACEMHÖYÜK’DEN ASSUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞINA AİT İKİ ENDER BULUNTU

Aliye Öztan*

Sevgili arkadaşlarım ve en yakın dostlarım arasındaki Belkis ve Ali Dinçol için hazırlanan bu kitapta yer almaktan kıvanç duymaktayım. Onlar, uzmanlık alanları olan Hititçe ile bağlantılı olarak Hitit tarihi, kültürü, özellikle mühürleri konusundaki yayınları ile bilgilerimizin geniş ölçüde artmasına olanak sağladılar. En verimli zamanlarında, bilimsel etkinlikleri yanında vakitlerinin önemli bir bölümünü Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü’nün kurulması ve gelişmesine harcadılar. Bu konuda gösterdikleri çaba, şüphesiz Türkiye Cumhuriyeti kültürüne yapılan en önemli katkı olarak tarihe geçecek niteliktedir. Bu kuruluşa verdikleri emek için bir Türk arkeologu olarak kendilerine sonsuz teşekkürlerimi bir kez daha yinelemek isterim. Bu iki dostuma Acemhöyük kazılarında açığa çıkarılan dördüncü anıtsal yapıyı ve bu yapıda ele geçen ahşap bir kapı ile duvar baskalarını tanıtan bu yazıyı armağan olarak sunuyorum.

Asur Ticaret Kolonileri Çağının önemli yerleşimlerinden biri olan Acemhöyük, Höyük ve Aşağı Şehir olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Kentin “Karum” alanı olan Aşağı Şehrin tamamının özel mülkiyette kalması nedeniyle bugüne değin birkaç sondaj dışında yeterince araştırılamamıştır. Buna karşılık orta Anadolu’nun en büyük yerleşimlerinden biri olan höyük daha iyi tanınabilmektedir. Höyük topografyası, kenarlara yakın dört yükselti ve bunların arasında iki büyük düzlükten oluşur. Kazıların başlamasından önce de höyüğün en yüksek kesimi olan güneydeki yükseltide Sarıkaya Sarayı’ı bulunmaktadır. Höyüğün kuzeyindeki ikinci yükseltide Hatipler Sarayı açığa çıkarılmıştır. Daha küçük bir alanı kaplayan batıdaki yükseltide saraylarla birlikte kullanılmış ve onlarla birlikte aynı yangın felaketine uğramış bir başka bina açığa çıkarılmıştır. Bundan da küçük olan kuzeybatıdaki yükseltide özel konutlar ve saraylara ait ocaklar, mutfak yapıları bulunmaktadır. Bu yükseltiler arasında kalan iki büyük düzlükten ilki Hatipler, kuzeybatı ve batı binaları arasındadır. Diğer düzlük Sarıkaya Sarayının kuzeyinden itibaren, Hatipler Sarayı’nın doğusuna ulaşmakta ve höyüğün doğusuna doğru uzanmaktadır. 1994 yılında Acemhöyük’de yapılan jeofizik ölçümleri sonucunda elde edilen veriler bu düzlüklerde de anıtsal yapıların varlığını ortaya koymuştur. Bunlardan birinin Sarıkaya Sarayının kuzeyinde bulunması, birbirinde 200 m uzaklıktaki

iki saray arasındaki ilişkinin anlaşılması açısından önemli görülmüştür. 1996 yılında başlanan kazılarda, Acemhöyük’ün en parlak döneminin yaşandığı III. kat zamanına ait kentin tamamı ile birlikte yanmış bir binanın kalıntılarına ulaşılmıştır. Bu yapının plan ve işlevinin öğrenilmesi, saraylarla ilişkisinin belirlenmesi için kazılara bu alanda devam edilmektedir. 2005 yılına kadar 2100 m² lik bir alanda incelenebilen bu yapının 19 odası ve bir büyük avlusu açılabilmiştir.

Plan ve Yapım Tekniği

Yapı höyük üstünde kuzeybatı güneydoğu yönünde uzanmaktadır (Çizim 1). Açılan kısmın doğusunda yer alan (10. mekân) kısım 18.00 x 9.50 m ölçüleri ile bir avlu niteliğindedir. Doğu yönündeki alan kazıldığında buranın avlu mu yoksa yapının giriş kısmı mı olduğu kesinlik kazanacaktır. Şimdilik avlu olarak nitelendirdiğimiz bu kısmın güney batı ve kuzeybatı yönlerindeki odalar grubu tanınmaktadır. Güneybatıdaki odaların en büyüğü 9.00 x 7.80 m ölçüleri ile 1. odadır. Bundan güneybatıdaki daha küçük olan diğerine (2. oda) geçilmekte ve daha küçük olanlar bu ikisini çevrelemektedir (Çizim 1). Kuzeybatıda ise avludan girilen ve 12.00 x 12.00 m ölçüleri ile bugüne kadar açılan en büyük oda bulunmaktadır. Çevresinde onunla bağlantılı 5 oda ve bir koridor bulunur. Batısındaki 12. oda ona yakın ölçülerdedir. Yapının güneybatı ucunda kalan odalarından üçü ince uzun dikdörtgen

* Prof. Dr. Aliye Öztan, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı, Ankara / TÜRKİYE.

sonuncusu kare planlıdır. 2m'ye yakın yükseklikte korunmuş olan önündeki daha büyük odalarla herhangi bir bağlantıları yoktur. Depo nitelikli bu dört odaya üst kat tabanından ahşap merdivenlerle giriliyor olması gerekir. Bu oda sırasının güney duvarları aynı zamanda yapının güneybatı cephesinin bir kısmını oluşturmaktadır. Bu yöndeki odaların köşeleri güneydoğuya doğru içeri çekilerek inşa edilmiş böylece cephede hafif dış yapan bir görüntü sağlanmıştır. Bu özelliğe Hitit resmi, dini ve konut mimarisinde sıkça rastlanmaktadır (Naumann 1975: Res. 513, 536, 541, 585, 591-594) Acemhöyük örneği bu özelliğin Asur Ticaret Kolonileri Çağındaki uygulamasıdır.

Binanın inşa yöntemi tam olmasa da Acemhöyük'ün anıtsal yapıları olan Sarıkaya ve Hatipler Saraylarına benzerlik göstermektedir (Özgüç 1977: 357-360). Bu yapının da onlar gibi iki katlı olduğu tabanlar üstüne düşmüş yanmış ağaç kalıntılarından, duvar sisteminde ve en yüksek 3.80 m korunmuş duvarlardan anlaşılmaktadır. Taban üstünde 1.20-0.90 m'lik bir enkaz oluşturan ağaçların aralarında yanmış hasır ve kımız kalıntıları üç kat halindedir. Bunların 1. kat tavanı, 2. kat tabanı ve tavanına ait olması gerekir. Bunlar arasında kesilerek kalas haline getirilmiş olanlar da vardır (Resim 1). Odalardan birinde (11. oda) ele geçen 3.00 x 2.00 m'lik bir alanı kaplayan tahtalar tavan kaplamasına ait olmalıdır (Öztan 2004: 233-234). Yapının temeli henüz hiçbir noktada incelenememiştir. Ancak, Saraylar ve Acemhöyük'ün diğer büyük binaları gibi taş temelli olması gerekir. Onlar gibi ağaç ve kerpiçle inşa edilmiştir. Temelin üstüne ahşap hatılların yerleştirildiği sadece bir odada belirlenebilmiştir. Oda tabanı ağaçların üst seviyesinden başlamaktadır. Bu ağaçların büyük kısmı üstlerindeki çamur sıvadan dolayı yanmadan korunmuş, bir kısmı da çürümüştür. Çoğu odada sıvalar korunduğu için görülmesi de yatay ve dikey olarak konulmuştur. Hatıllar daima duvar içine gömülmüştür. Bazı köşelerde de hatılların varlığı saptanmıştır. Birbirlerine bağlanan ağaçların araları kerpiç örüldür. Ana duvarlar daima 90 cm kalınlıktadır. Yüksek olarak korunmuş yerlerde üstte duvar kalınlıkları 70- 75 cm'e düşmektedir. Bu da altı katta geniş üst katta daha dar duvarların bulunduğunu göstermektedir. Yapıda kullanılan kerpiçler üç farklı ölçüde üretilmişlerdir. En çok kullanılan 45 x 28 x 8 cm olanlardır. Diğerleri 53 x 33 x 8, 45 x 25 x 8 cm'dir. Duvarların

tamamı dikme ve hatılları da kapatacak şekilde iki kez sıvanmıştır. Önce, kerpiç hamuruna benzer kaba olarak hazırlanmış bir çamurla tamamen kaplanmıştır. Bu sıva katında yapım sırasında oluşan parmak izleri yoğun olarak görülmektedir. Daha sonra ince elenmiş bir topraktan hazırlanmış ikinci sıva uygulanmıştır. Bunun da üstüne badana yapıldığı anlaşılmaktadır. Beyaz badana çoğu yerde kirlenerek sararmış veya geçirdiği yangından renk değiştirmiştir.

Kullanımı sırasında binada kimi değişikliklerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Yenilemelerin en belirgin olanları mekânlardadır. Bazı odalar (7, 8-9, 14. odalar) başlangıçta bütün iken daha sonra ara duvarlarla bölünerek ikiye ayrılmıştır. Bu odalarda ana duvarlara içten yaslanan yeni duvarlar, 50- 60 cm arasında değişen kalınlıklardadır ve farklı ölçülerdeki kerpiçler kullanılmıştır. Odalardan iki tanesinin çift duvarlı olması da bu yenilemelerle bağlantılı olmalıdır. Öte yandan aşağıda söz edilecek koridorun güneydoğu duvarının da sonradan örülerek kapatıldığı anlaşılmaktadır. Yapıda kullanılan ağaçların dendrokronolojik incelemesi yenilemelerin zamanına açıklık getirmemektedir. Bunun nedeni, kullanılan ağaçların çok azının çam, meşe, ardıç türü olması ve bu örnekler ile Acemhöyük Sarayları arasında henüz bir bağlantı kurulamamasıdır. Ağaçların çoğu kavak olup içlerinde meyve ağaçları da bulunmaktadır.

Yapı, Acemhöyük sarayları ile inşa karakteri bakımından benzerlik göstermesine karşın kerpiç ölçülerinin farklı, ağaçlarının kalitesiz olması bakımından onlardan ayrılmaktadır. Plan bakımından da onlardan ayrılan bu yapı iç donanımları açısından farklara sahiptir. Odalardan ikisinin ortasında geniş platformlar yer alır. Bu odalarda ve bir diğerinde ayrıca duvara dayanmış olan daha küçük boyutlu platformlar da bulunur. Donanımlardan bir diğeri güneydoğu kanattaki üç odada mevcut olan sekilerdir (Çizim 1; Resim 2). Yükseklikleri 15-20, 25-30 cm arasında değişir, genişlikleri hemen her zaman 30-35 cm arasındadır. Özellikle 1. odada seki ve duvara dayalı platformlar üstünde ele geçen çok sayıda kap bunların tezgâh gibi kullanıldığını gösterir. Acemhöyük saraylarında tandır, ocak, fırın gibi donanımlar bulunmamasına karşılık bu yapının 1. odasında köşeye yapılmış bir ocak ve aynı odanın ortasında büyük platformun üstünde taşınabilir bir ocak ile ocak ayakları bulunmaktadır.

Güneybatı yönünde yapıyı sınırlandıran depo odaları dışında her odadan diğerine düzgün kapı yerlerinden geçilmektedir. Duvarlar ve tabanlar gibi kapı yerleri de düzgün olarak sıvanmıştır. Kapı açıklıkları 0.60-1.40 m arasında değişmektedir. Bir kısmında eşik yerleri oda tabanları ile aynı seviyede düzgün sıvalıdır. Tabanları farklı düzeyde olan odalar arasındaki geçitlerde, duvarın ortasına gelen kısımda alçak bir basamak şeklinde eşik oluşturularak diğer oda ile bağlantı sağlanmıştır. Eşiklerin durumu kapıların daima içe doğru açıldığını göstermektedir. Kapı kasasına ait kalıntılar bazı geçitlerde kısmen korunmuştur. Bunların duvarın içine yerleştirilen dikmeler biçiminde olduğu 3 ve 8. odaların kapı yerlerindeki izlerden anlaşılmaktadır.

Bu özellikleri ile bina, Acemhöyük'de biri resmi işlerde diğeri depo nitelikli kullanıldığı belirlenen iki saray dışında başka büyük ölçekli yapıların da varlığını göstermektedir. Bunların birbirlerine göre konumları Asur Ticaret Kolonileri Çağı şehircilik anlayışı yanında yönetim sisteminin işleyişine de ışık tutacak niteliktedir. Bu özellikler yapının tamamı açıldığında daha belirginleşecektir. Yerleşimin ortasındaki bu üç anıtsal yapının farklı planlarda olması işlevleri ile ilintili olmalıdır. Burada açıklanan yapının işlevini belirlemek henüz olanaksızdır. Ancak, onlara yakınlığı nedeniyle bu binayı şimdilik kaydıyla saray çevresinde olması gereken bir "Hizmet Binası" olarak nitelendirmekteyiz. Bu binanın yapım tarihi konusunda yukarıda belirtildiği gibi henüz kesin kanıtlar elde edilememiştir. Ancak saraylarla aynı dönemde kullanıldığı yapıda ele geçen başta bullalar olmak üzere diğer buluntularla da anlaşılmaktadır (Öztan 2003: 43; Öztan 2004: 235). Acemhöyük'de III. katın sonunu getiren ve kentin tamamında görülen bir yangın felaketi sonrasında onlarla birlikte terk edildiği kesindir.

Kapı ve Çevresindeki Donanımlar

Acemhöyük kazılarında açığa çıkarılan anıtsal yapılar Asur Ticaret Kolonileri Çağı mimarisinin detaylarını öğrenmemizi sağlamıştır. Özellikle Sarıkaya sarayı bu

konuya en büyük katkıyı yapmıştır. Bu sarayın önemli mimari detayları içinde eşikler, yanmış ahşap kapı kasalarının kalıntıları ile kapı menteşesi ve kapıya ait tunç kaplamalar yer alır (Özgüç 1977: 358). Yangının şiddetinden tamamen yok olduklarından kapılar hakkında bilgi edinmek olanaksızdır. Buna karşılık "Hizmet Binası"nın 3. odasında bulunan kalıntılar Acemhöyük sarayları ve diğer yapıları ile Asur Ticaret Kolonileri Çağı kapılarının ne şekilde oldukları konusuna açıklık getirmektedir. 1999 kazıları sırasında bulunan kalıntılar bina ile birlikte yanmış bir kapı ve kasasına ait olan parçalardır¹ (Resim 3). Açık durumda iken yanmış kapının kasaya bağlanan kenarında korunan yüksekliği 90 cm'dir. Bundan 20 cm sonra araya giren enkaz kapının büyük kısmını diğer parçadan ayırmıştır. Tavan örtüsüne ait kalaslar altında kaldığı için kapı kanadının bu ayırmadan sonraki kısmı 45 cm yükseklikte korunmuştur. Kanadın hemen üstüne düşmüş, korunan kısmı 1.60 m uzunluğunda 18 cm çapındaki bir ağaç lentoya ait olmalıdır. 1.30 m'lik kapı geçidi önündeki bu ağacın her iki uçtan en az 15 cm'lik bir bölümünün duvar içine girmesi gerekir. Lento olarak kullanılan ağacın bir uçtan itibaren yaklaşık 70 cm'lik bir kısmı kısmen düzeltilmiştir. Bu işlem lentonun kapı ile uyumunu sağlamak amacı ile yapılmış olmalıdır. Ağacın diğer ucuna, 20 cm'lik bir kısma açılmış dış ile lentonun kapı sövesine oturması sağlanmıştır. Geçidinin kuzey kıyısından kapı kanadına doğru uzanan 17 cm çapında 1.60 m'lik bir kısmı korunmuş bir başka ağaç kapı kasasının kuzeydoğu kısmına aittir (Resim 4). Ağacın, geçidin duvarla birleşen kısmındaki 20 x 25 cm'lik bir nişe oturtulduğu bir ucunun hâlâ içinde olmasından anlaşılmaktadır (Resim 4-5). Bu uç yontularak hafifçe sivriltilmiştir. Bu ucun hemen yanındaki bir taş onu desteklemek için kullanılmış olmalıdır. Geçidin diğer kenarında olması gereken kapı milinin ne şekilde yapıldığının anlaşılabilmesi için bu kısımda tabanın altında yaklaşık 50 cm derine inilmiştir. Bu kısımda kapı milini destekleyen bir donanıma rastlanmamıştır. Bu durum kapı milinin doğrudan toprağa oturtulduğunu göstermektedir. Öte

¹ Yangın enkaz içindeki konumu, bu odanın kazısını yapan arkeolog Gökhan Zorlu'nun dikkati sayesinde fark edilmiş ve onun titiz çalışması ile açığa çıkarılabilmektedir. Kapının çizimi Doç. Dr. Süleyman Özkan tarafından yapılmıştır. Her iki meslektaşına katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım. Ahşap kalıntılar bulundukları yıl gerekli koruma önlemleri alınarak yerinde bırakılmışlardır. 2000 yılında A.Ü. Başkent Meslek Yüksek Okulu öğretim üyelerinden Prof. Dr. Hande Kökten Ersoy ve Ar. Gör. Cengiz Çetin tarafından ilk sağlamlaştırma işlemleri yerinde yapıldıktan sonra kaldırılmışlar, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleri ile Başkent Meslek Yüksek Okuluna taşınmış ve konservasyonları yapılmıştır. İşlemler sonrasında teşhire hazır hale getirilen parçalar Aksaray Müzesine teslim edilmiştir.

yandan Acemhöyük'te dibek şeklinde hazırlanmış kapı millerinin kullanıldığı Sarıkaya Sarayı'nın 16. odasındaki örnekten anlaşılmaktadır.

Kapı kanadı 5 cm kalınlıktaki ardıc ağacından yapılmış ayrı tahtaların birbirine tutturulması ile oluşturulmuştur (Resim 6). Geçirdiği yangında bazı yerleri kıvrıldığı için ölçüleri kısmen değişmiş olmakla birlikte esas olarak 10 cm'lik tahtalar kullanılmıştır. Belirlenebildiği kadarı ile kapının yapım detayları şöyledir. Önce hazırlanan tahta parçalarının içine boydan boya birer delik açılmış bu deliklere yerleştirilen ahşap kamalarla üç- dört tahta birbirine tutturulmuştur (Çizim 1; Resim 7). Bu parçalar, bu kez sadece iki uçlarına dübel delikleri açılmış tahtaların aralara konulması ile birbirine sabitlenmiştir. Kapının korunan kısmı bu geçmelerin yapıldığı yerden itibaren altta kalan bölümdür. Bu geçmelerin arasına, olasılıkla 10 cm altına ve üstüne gelecek şekilde, bir göğüslüğün tutturulduğu görülmektedir. Elimizdeki parçanın bağlantı yerinin 10 cm kadar altında yer alan 7 cm genişliğinde izi görünen bir ahşap kuşak üstüne açılan dikdörtgen deliklerden yapılan bağlantılar ile de sağlamlaştırılmıştır (Resim 7). Kapı ve aksamının üstünde, dağıldığı çevrede herhangi bir madeni parçaya rastlanılmamış olması bunların birbirine tutturulmasında metal çivilerin kullanılmadığını gösterir. Bunun yerine yukarıda açıklandığı gibi ahşap geçmeler ve olasılıkla ağaç çiviler kullanılmıştır.

Acemhöyük kapısı bu özellikleri ile R. Naumann'ın Tip II olarak değerlendirdiği özel pervazlı ve tek kanatlı kapılarına uymaktadır (Naumann 1975: 170). Anadolu'da Neolitik dönemden beri kapıların kullanılması ve kapı kasası, rezesine ait detayların bilinmesine karşın kapı kanatlarının nasıl oldukları konusunda bilgilerimiz çok sınırlıdır. Yakın zamana kadar günümüze ulaşmış tek kapı örneği olarak Boğazköy'de Büyük-kale IV d tabakasında bulunanlar bilinmekte idi (Neve 1966: 30 vd.). Acemhöyük kapısı aynı tipteki ikinci örneği oluşturmaktadır. Detayları incelendiğinde her iki yerleşim yerindeki kapıların benzer şekilde yapıldıkları görülmektedir. Boğazköy kapıları V c yapısının iki ayrı odasında yıkılmış ve tamamen karbonlaşmış durumda olmalarına karşın ölçülerinin alınması ve bazı detaylarının öğrenilmesi mümkün olmuştur. P. Neve'nin saptamalarına göre 0.85 x 180 m ölçülerindeki kapılar 3 cm kalınlığında 10 cm genişliğindeki tahtaların birbirine tutturulması ile yapılmışlardır.

Boğazköy örneklerinin çevresinde de metal bir çivi veya aksam bulunmamıştır. Bu nedenle de tahta parçalarının ağaç çivi ya da geçmelerle bağlandığı öngörülmektedir (Neve 1966: 33-34, Abb. 16). Acemhöyük kapısında korunan detaylar Boğazköy kapılarının yapım tekniğine de açıklık getirmektedir.

Anadolu ve Yakın Doğu'da kapı kanatlarının biçimleri, tipleri ve malzemeleri hakkındaki veriler ile öneriler R. Naumann tarafından detaylı bir biçimde tartışılmıştır (Naumann 1975: 168-179). Onların görünüm-leri konusunda M.Ö. II. Binin ilk yarısına ait tasvirli sanat eserleri bilgi vermemesine karşın Acemhöyük ve Boğazköy kapıları bu konudaki bilgilerimizin artmasını sağlamıştır. Berlin Müzesinde korunan Orta Elam Çağına ait bir model üstündeki kapı tasviri ise Anadolu örneklerine benzer bir görünüm sunmaktadır (Müller 1996: 41 vd., fig. 2).

Duvar Baskıları

Hizmet binasının kullanımı sırasında bazı değişikliklere uğradığı yukarıda belirtilmişti. Bunlardan biri de 11. odanın kuzeydoğusundaki onunla aynı uzunluktaki koridorda yapılmıştır (Resim 1). Duvarları ve tabanı düzgün sıvalıdır, güneydoğu yönündeki dar kenarının başlangıçta açık olduğu, daha sonra içten örülen bir duvarla kapatıldığı anlaşılmaktadır (Öztan 2004: 234; Öztan 2005: 94). Bu işlem sırasında koridorun dış cephesi 18. oda ile birlikte iki kez daha sıvanmış ve üstüne bir damga mühür birçok kez basılmıştır. Baskılar duvarın 18. odanın içine bakan yüzünde avlunun köşesinden başlayarak yapılmıştır. 17. odanın başlangıcındaki 20 cm'lik bir kısma kadar korunmuştur. 18. odanın bundan sonraki kısmı yıkılan duvarı yenilenerek II. Kat zamanında bir madenci atölyesi haline dönüştürülmüştür (Resim 8; Öztan 2005: 93, Resim 6). Binanın yangını sırasında sıvaların üst katı tahrip olduğu için baskıların duvar boyunca devam edip etmediklerini saptamak olanaksızdır. Tabandan 50 cm yukarıdan başlayarak duvarın korunan yüksekliğine kadar olan kısmında 8.5 cm çapındaki bir mührü ait tam ve parça olarak 36 baskı korunabilmiştir (Resim 9).

Baskıların tamamı çok silik durumdadır. Bulundukları yıl genel resimleri çekilmiş kötü hava koşullarından etkilenmemeleri için toprak ve önüne örülen duvarla tekrar kapatılmıştı. Mührün deseni dilimli olarak görüldüğü için ilk gözlemlerimizde rozet motifi olarak belirtilmişti (Öztan 2005: 94). Sonraki yıllarda

baskıların sağlamlaştırma işlemleri yapılmış, tamamı farklı ışıklarda tekrar incelenebilmiştir. Buna göre baskısı yapılan mührün deseni merkezdeki bir dairenin çevresine üç grup halinde yapılmış çift başlı kartallardan oluşmaktadır (Resim 10; Çizim 2). Grup halindeki kartallar bir anaför oluşturmaktadır. Merkezdeki dairenin içi bütün baskılarda çok silik olduğundan bu kısımda yer alan motif anlaşılamamaktadır.

Asur Ticaret Kolonileri Çağı mühürlerinde çok sevilen çift başlı kartal motifi Acemhöyük mühür baskılarında da sık karşılaşılan bir motiftir. Çift başlı kartalın kartal, arslan, ceylan, insan başları ile çeşitlendirilmiş tipleri ile anaför motifi oluşturan kartal başları birçok mührün asıl bezemesidir (Özgüç 2006: St. 36, 98, 111- 112). Bu motifler yalnız damga mühürlerde değil silindir mühürlerdeki sahnelerle de eşlik etmektedir. Eski Anadolu Halk üslubunda yapılmış bir silindir mühürdeki bir figür, değişik hayvan başlarından oluşan bir anaförü tutmaktadır (Özgüç 2006: 121, CS 404). Ancak duvar baskısında görülen anaförün çift başlı kartaldan oluşturulması bir yenilik olarak görülmektedir. Anadolu'da Eski Tunç Çağından beri tanınan büyük boyutlu mühürlerin Koloni Çağına da kullanılmaya devam ettiği bilinir. Bugüne kadar ele geçen büyük boyutlu mühürlerin hepsinde karşılaşılan motifler iç içe daireler, "signe royal" gibi daha çok ocak, seramik gibi eşyaların üstüne basılmak üzere hazırlanmış olanlardır. Bu baskıların bizlere verdiği iki önemli bilgiden ilki Koloni Çağındaki diğer mühürlerde kullanılanlara benzer motiflere sahip büyük boyutlu örneklerin de bulunması gerektiği; diğeri büyük boyutlu bu mühürlerle duvarlara da baskıların yapılmış olmasıdır.

Duvarlara yapılan baskılar Asur Ticaret Kolonileri Çağına ve onun devamı olan Hititler zamanından bugüne kadar tanınmayan bir özelliği yansıtmaktadır. Anadolu'da bu tipteki tek ve en erken bulgu Malatya Arslantepe'de ele geçmiştir. Uruk Çağına ait Mabet/ Sarayın büyük koridorunda duvar sıvası üstüne yapılmış olan bir resmin üst kısmına gelecek şekilde birçok kez basılmış mühür iç içe geçmiş baklava desenlerine sahiptir (Frangipane 2004: 54). Aradaki uzun zaman boşluğuna karşın Arslantepe ve şimdilik M.Ö. 2. bin için tek örnek olan Acemhöyük'ün duvar sıvasına yapılmış mühür baskıları Anadolu düşüncesinin ürünleri olarak görülmektedir. Bu baskıların yapımında büyük boyutların seçilmesi uzaktan algılamayı kolaylaştırmak için olmalıdır.

Duvarların yalnız baskılarla değil çizilerek yapılmış motiflerle de bezendiği anlaşılmaktadır. Bu tipte örnekler ne yazık ki parçalar halinde Acemhöyük'de aynı binada bulunmuştur. 20. odanın avluya bakan dış duvarı (Plan 1) önündeki sekinin üstüne düşmüş olan sıva parçalarının bazılarında çizilerek yapılmış motifler seçilebilmektedir. Ne yazık ki parçaların üçünden bir anlam çıkarmak olanaksızdır. Bir parçanın korunan kısmında çizilerek yapılmış bir maske motifi seçilmektedir (Resim 11). Bezeğin korunan yüksekliği 6.8, genişliği 7 cm'dir. Bu motife sahip birçok mührün Asur Ticaret Kolonileri Çağına kullanıldığı ve zarflar üstüne silindir mühürlerle birlikte basıldığı Kültepe mühür baskılarından iyi bilinmektedir (Özgüç 2006: St. 81, 84, 95- 96, 108). Burada sıva üstüne çizilerek uygulanan aynı motifin büyük boyutlu bir örneğidir.

Hitit çağına ait buna benzer bir parça Porsuk-Zeyve Höyük'te ele geçmiştir. Bu kez sıva parçası üstünde Luvi hiyerogliflerine ait işaretler yer almaktadır (Beyer *et alii* 2005: 314, Fig. 28). Korunan kısmının büyüklüğü burada da benzer bir uygulamanın varlığına işaret etmektedir. Öte yandan Hitit İmparatorluk Çağına ait bir başka buluntunun Ortaköy/Şapinuva'da ele geçtiği belirtilmektedir. Şapinuva örneği, "bir odanın duvarlarının birleşme yerine vurulan kraliyet mühür baskısı" şeklinde açıklanmaktadır (Süel-Süel 2006: 20; 16'da üstteki resim). Bu eserin orijinalini görme olanağımız olmadı. Ancak resimden anlaşıldığı kadarıyla baskı bir bullaya aittir. Odanın köşesinde duvara yapışık olarak bulunması onun burada mevcut olan rafta korunduğunu ve yangın sonrasında duvara yapıştığını gösterir. Bu durum Acemhöyük Sarıkaya sarayında 6. odada, Hititler zamanında Boğazköy arşivlerinde sıkça karşılaşılan bir durumdur.

Asur Ticaret Kolonileri Çağına ait çeşitli merkezlerde çağdaşı Mezopotamya ve Suriye kentlerinde var olanlarla yarışan anıtsal yapılar bulunmuştur. Bu yapılar, ticari ve politik açıdan birbirleri ile yakın ilişki içinde olan bu ülkeler arasındaki kültürel etkileşimin, belki de yarışın en üst düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu dönemde komşu ülkelerdeki pek çok saray ve mabet duvar resimleri veya kabartmalarla bezenerek daha gösterişli hale getirilmişlerdir. Anadolu'daki yerli beylerin de komşularından etkilenerek, onlara benzer ancak kendi özelliklerini yansıtan bezemeler

kullanmış olmaları gerekir. Bugüne kadar çok az sayıda ve parçalar halinde ele geçen bu tür bulgulara Anadolu'da yeni çıkacak yapılarda rastlanılması

beklenmelidir. Acemhöyük binasındaki baskılar ve çizilerek yapılmış bezemeler bunların ipuçları olarak değerlendirilmektedir.

SUMMARY

Two Rare Finds From Acemhöyük Belong to the Assyrian Trade Colonies Period

One of the buildings of Acemhöyük, belonging to the Assyrian Trade Colonies Period, lies between the Sarıkaya and Hatipler Palaces. Until now, 19 rooms and a large courtyard of this building have been excavated. This building has been named as "The Service Building" in line with the architectural features and the finds. Two important finds related to the architecture of this building attract special attention.

The first of these is a door found at Room 3 of the building. The door was burnt while it was open inwards, and the remains of the frame are also present near it. The door, made of juniper wood, was built with 10 cm wide wood, with holes, which were joined with wooden pieces passing through the holes. These joints were reinforced with a strap built little under the joints. No remains of metal pieces were found at or near the door, which shows that metal nails were not used for assembling the pieces of the door. With these features, the door fits the type of a special fringed, single winged door used in the Ancient Near East. The wood, which has fallen onto the door, belongs to a lintel. The preserved length of the wood shows that the lintel was inserted into the wall at least 15 cm from both sides. Another piece of wood, which lies on the northern side of the door passage, belongs to the north-western part of the frame. It fitted into a 20 x 25 cm² niche and was secured with a stone placed at the front. It is not certain how the pivot of the door was fixed. But the post should have been placed into a stone shaped mortar, as it is in Room 16 of the Sarıkaya Palace.

The second important find in the Service Building is a wall with impressions. The wall was used as a corridor and later on, one of its ends was blocked; the impressions were made on one side of the wall, the interior of Room 18. The section of the wall, beginning from the corner of the courtyard and extending to the wall of next room, Room 17, has been preserved. After the fire in the building, a new wall for a metal workshop was built, that damaged the rest of the wall; therefore, it was not possible to determine whether the impressions were made all along the wall. A stamp seal of 8.5 cm in diameter was used to make the impressions while the wall plaster was still wet. All together, 36 impressions have been preserved, some are complete, some are incomplete, and most of them are barely distinctive. The design of the seal which made the impressions consists of three groups of double-headed eagles surrounding a circle. Due to the fact that the impressions are barely distinctive, the motif in the centre of the circle cannot be recognised. With these impressions, another type forming a whirl is added to various types of the double headed eagle that was often used during the Assyrian Trade Colonies Period.

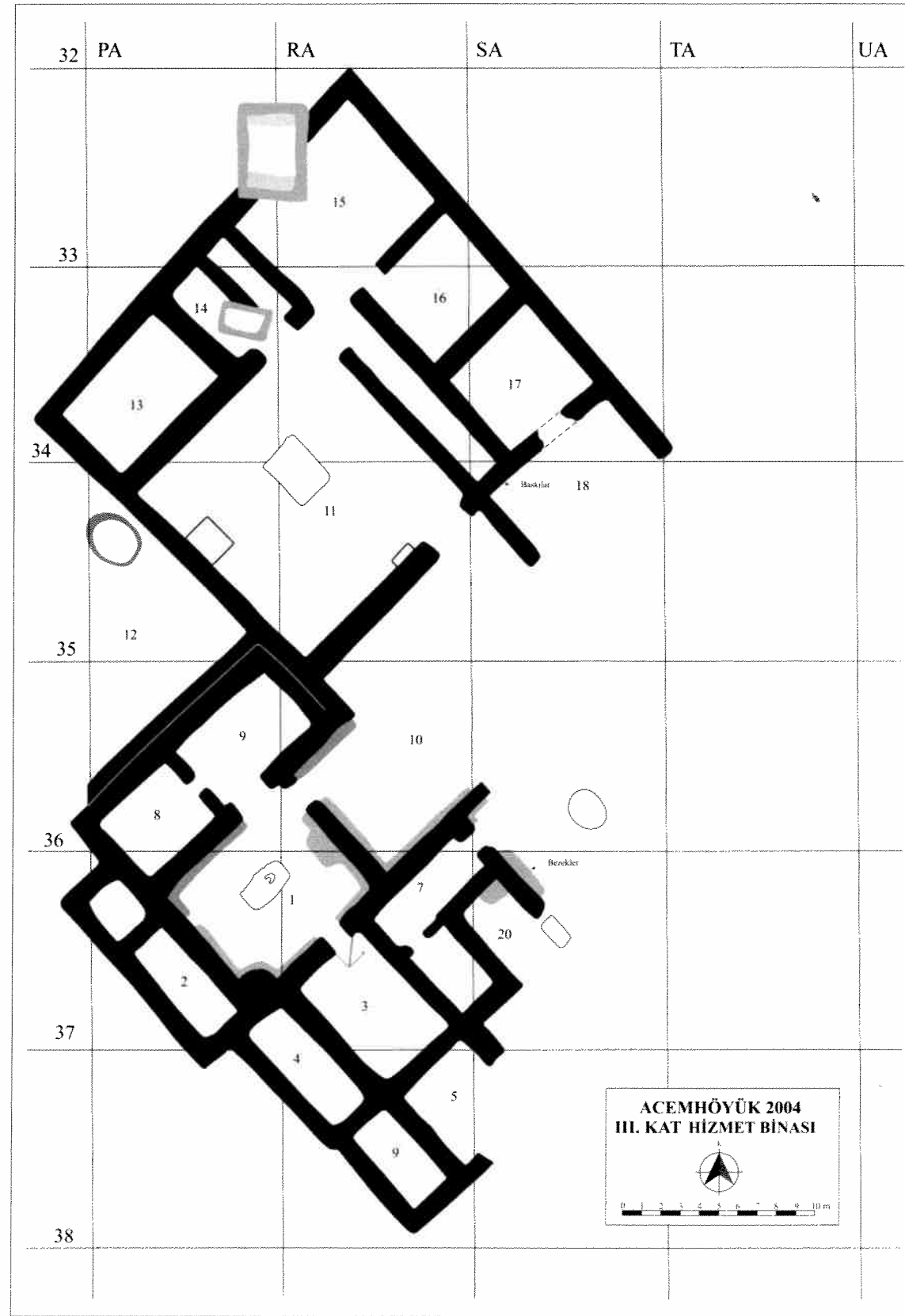
The use of the large-sized seals, known since Early Bronze Age in Anatolia, has continued during the Assyrian Trade Colonies Period as well. These seals were mostly impressed on objects such as hearths and ceramics; it is understood that seals with different designs were also produced and wall impressions made with them.

In front of the exterior wall facing Courtyard 20 of the same building, pieces of plaster were found, which had fallen from the wall. Incised decorations were observed on these pieces. A mask motif on one of them is a large-scale example of similar stamp seals encountered.

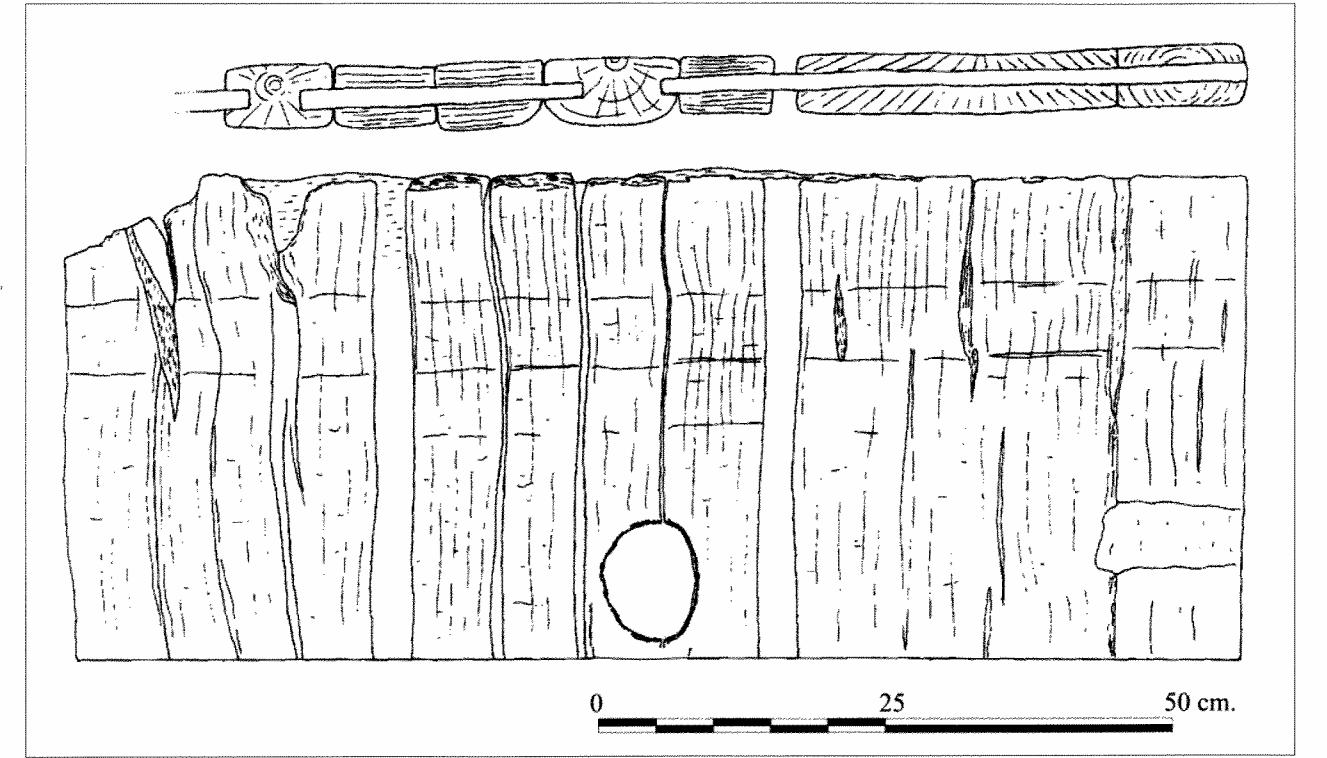
Decorative elements, such as wall paintings and reliefs are not yet seen during the Assyrian Trade Colonies Period in interior Anatolia. These were used on important buildings such as temples and palaces in Ancient Near East. Instead, in some buildings, impressions or decorative incisions, produced with the Anatolian way of thinking should have been used. The Service Building, placed in between the Acemhöyük palaces, emphasizes its uniqueness with these finds.

Kaynakça

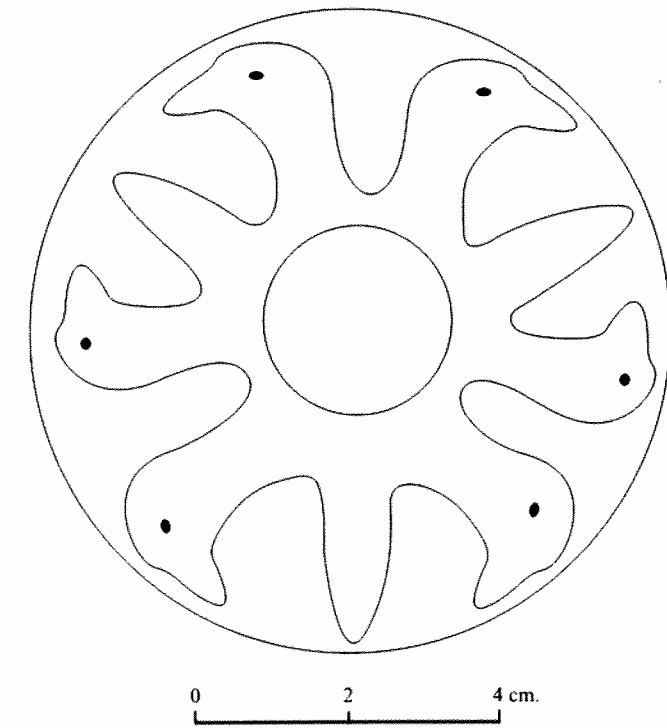
Beyer, D. <i>Et alii</i> 2005 "Porsuk (Zeyve Höyük): Rapport sommaire sur la campagne de fouilles de 2004" <i>Anatolia Antiqua</i> XIII: 295-318. Frangipane, M. 2004 <i>Alle origini del potere. Arslantepe, la collina dei leoni</i>. Milano. Müller, B. 1996 "Les maquettes architecturales: Reflet de l'habitat domestique? (Mésopotamie, Syrie, Palestine du IIIe au début du Ier millénaire)" K.R. Veenhof (ed.), <i>House and Households in Ancient Mesopotamia, Papers read at the 40th Rencontre Assyriologique Internationale Leiden, July 5-8, 1993</i>. İstanbul: 39-53. Naumann, R. 1975 <i>Eski Anadolu Mimarlığı</i>. Ankara. Neve, P. 1966 "Die Grabungen auf Büyükkale im Jahre 1964" <i>Mitteilungen der Deutschen Orient- Gesellschaft</i> 97: 10-49.	Özgüç, N. 1977 "Acemhöyük Saraylarında Bulunmuş Olan Mühür Baskıları" <i>Belleten</i> XLI/162: 357-381. 2006 <i>Kültepe-Kaniş/Neşa, Yerli Peruva ve Aşşur- imittinin oğlu Assur'lu Tüccar Uşur-şa-Istar'ın Arşivine ait Kil Zarfların Mühür Baskıları</i>. Ankara. Öztan, A. 2003 "2001 Yılı Acemhöyük Kazıları" 24. <i>Kazı Sonuçları Toplantısı</i>, 1. Cilt Ankara: 39-48. 2004 "2002 Yılı Acemhöyük Kazıları" 25. <i>Kazı Sonuçları Toplantısı</i>, 1. Cilt Ankara: 231-238. 2005 "2003 Yılı Acemhöyük Kazıları" 26. <i>Kazı Sonuçları Toplantısı</i>, 2. Cilt, Ankara: 91-102. 2006 "2004 Yılı Acemhöyük Kazıları" 27. <i>Kazı Sonuçları Toplantısı</i>, 1. Cilt Ankara: 393-402. Süel, A. – M. Süel 2006 "Ortaköy Araştırmaları" <i>İdol, Arkeologlar Derneği Dergisi</i> 28: 14-21.

Plan 1 Acemhöyük III. Kat Hizmet Binasının açığa çıkarılan kısmına ait plan.

Çizim 1 Ahşap kapının sağlamlaştırılan kısmına ait detay.

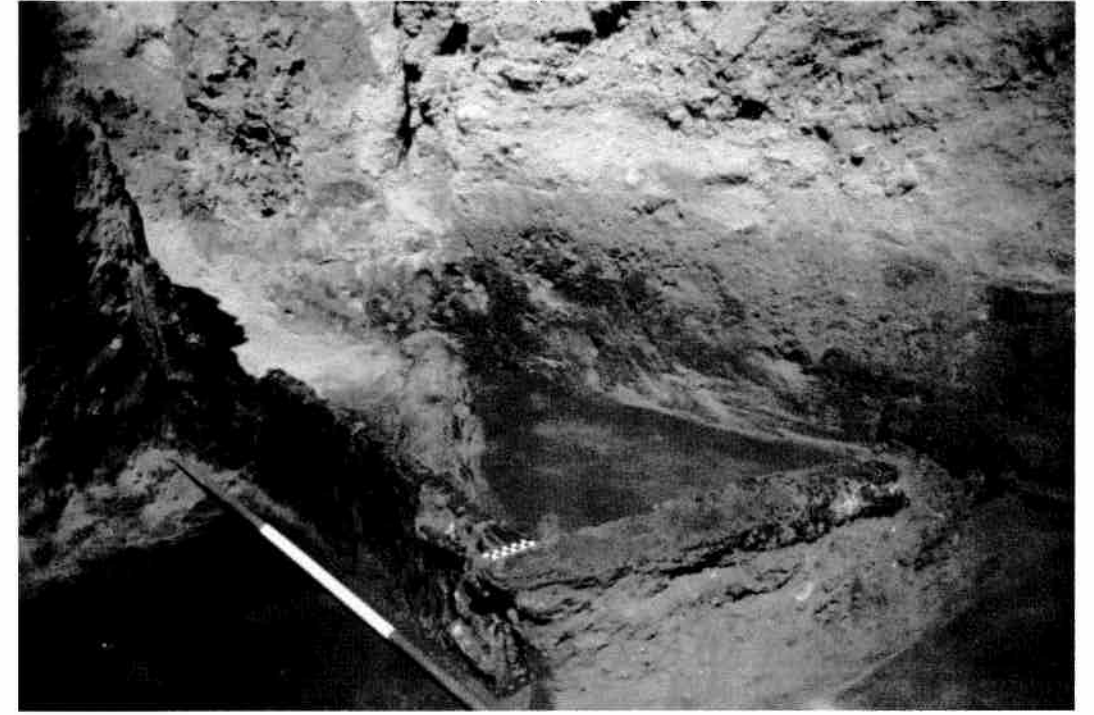
Çizim 2 Duvara basılan mührün deseni.

Res. 1 11. odadaki yanmış ağaç kalıntıları.

Res. 2 Avlunun 20. odaya bitişik duvarındaki sekiler.

Res. 3 Kapı ve kasasına ait ahşap parçaların buluntu durumu.

Res. 4 Kapı kasasının kuzeydoğu parçası.

Res. 5 Kapı kasasını yerleştirmek için duvara açılmış yuva.

Res. 6 Kasaya birleşmiş durumdaki kapı kanadının kaldırılmadan önceki durumu.

Res. 7 Konservasyon işlemleri sonrasında kapı kanadının büyük parçası.

Res. 8 Koridor, 17.-19. odalar ile II. Kat madencisi tarafından örülen duvar ve sol kenarda korunmuş baskılar.

Res. 9 Koridorun kapatılan kısmında duvar sıvasına yapılmış baskılar.

Res. 10 Duvara yapılmış baskılardan detay.

Res. 11 Avluda seki üstüne düşmüş sıva parçalarından birindeki çizilerek yapılmış mask.